

Het nut van cultuur

Jan Brouwer, directeur ABF Cultuur
Delft, 5 januari 2014

We worden de laatste tijd overspoeld met artikelen, rapporten en meningen over het belang en het nut van cultuur. De bezuinigingen van de overheid zijn de directe aanleiding. In het NRC vrijdag 3 januari stonden de gevolgen op een rij. Eerder gaf Melle Damen zijn mening over de inzet van nationale cultuurgelden, hetgeen de nodige reacties uitlokte. Het nut van cultuur staat in alle discussies steeds centraal. De reacties hierop zijn dat kunst niet meetbaar is; het gaat om een gevoel; het is een kwestie van smaak en opvoeding; het gaat om historisch besef en nationale identiteit. Dat zij allemaal zo maar naar mijn mening gaat dat alles voorbij de essentie van kunst en cultuur. In dit artikel doen we een poging het nut van cultuur te benoemen.

De discussie over het nut van cultuur is volgens mij al heel oud. Toen de eerste oermensen zich bezig hielden met het maken van grottekeningen kwamen ongetwijfeld 's avonds bij het kampvuur de eerste klachten. "Kun je niet beter een buffel vangen in plaats van te tekenen? Dan hebben tenminste morgen wat te eten." De grottekeningen staan er nog en worden door iedereen bewonderd, de buffel is allang opgegeten en verteerd. Toen de mens Afrika verliet zwierven allerlei groepen over de aarde. Onze voorouders hebben een plek gevonden in de vlakke, in de bergen, op het ijs, in de woestijn of zoals wij in het moeras. Dat heeft geleid tot een bonte verzameling aan talen en cultuuruitingen. Dit was geen verzameling leuke dingen voor bij het haardvuur maar essentiële uitingen om op de gevonden plek te kunnen overleven. In de cultuur wordt gedrag, communicatie, symbolen en alle het denkbare betekenis gegeven. Kunst is het middel om binnen de cultuur het waardevolle te behouden en het nieuwe te verkennen. Kunst en cultuur zijn onze middelen om te gaan met verandering in de meest ruime zin van het woord. Daar heeft het alle eigenschappen voor. Bij alles wat mensen doen bestaat er een kunstvorm die mensen leert er mee om te gaan. Een andere kijk, nieuwe beelden, nieuwe verbindingen en nieuwe betekenissen zijn nodig om te gaan met veranderingen. Bovendien is kunst er op alle niveaus. Het heeft geen zin als deze niveaus elkaar verketteren. De kracht is juist de diversiteit. Zoals het bij sociaal kapitaal gaat om solidariteit en bij economisch kapitaal om doelmatigheid, staat bij het culturele kapitaal diversiteit voorop. En cultureel kapitaal is nodig om als individu, als groep en maatschappij te overleven.

De moderne tijd heeft de afgelopen 500 jaar de ontstane culturen bij elkaar gebracht. Nu aan het eind van de moderne tijd, is het mogelijk contact te maken met alle nog bestaande culturen en in veel gevallen komen die culturen naar ons toe. Tegenwoordig is iedere willekeurige stad in Nederland al een bonte verzameling nationaliteiten en culturen. Of het leuk vinden of niet, we zullen op zoek moeten naar een cultuur die in staat is om te gaan met deze nieuwe situatie. De Utopie van een gelukkig eiland kon nooit worden gerealiseerd. We moeten leren om te gaan met verandering.

De confrontatie met een veelheid aan culturen is niet de enige grote verandering die ons te wachten staat. Vergrijzing, krimp, nieuwe technologieën zijn veranderingen waar we een antwoord op moeten vinden. Daar komt nog eens bij de grote opgaven waar het kabinet mee komt als de introductie van de participatie maatschappij en de hervorming van de

woningmarkt, de arbeidsmarkt, de zorg en de pensioenen. Als er ooit een moment in de geschiedenis is geweest dat schreeuwt om investeren in cultuur dan is dat nu wel, maar dan wel in een vorm waar deze oorspronkelijk voor is bedoeld. Lang niet al deze veranderingen zijn te voorzien. Het eerste wat te doen staat is het versterken van mensen en groepen mensen met creativiteit, oplossend en organiserend vermogen.

Er doet zich nu een rare spagaat voor. De partijen die om cultuur moeten vragen die zien het niet. Alle genoemde terreinen zouden kunst en cultuur als belangrijk middel moeten zien in het oplossen van de eigen problemen. Niet als consultant maar als docent die mensen kan helpen de eigen creativiteit te ontwikkelen. Men ziet kunst en cultuur echter als een luxe vrije tijdsbesteding. De cultuursector zelf doet het niet. Men heeft autonomie hoog in het vaandel geschreven. De overheid mag subsidiëren maar we bepalen zelf wat goed of slecht is. Hoe kan deze patstelling worden doorbroken? Gelukkig zijn er kunstenaars die een andere weg zijn opgegaan en laten zien dat met kunst mensen een eigen weg kunnen kiezen. Mooie voorbeelden zijn Jeanne van Heeswijk (Wijkwaardenhuis), Adelheid Rozen (Zina's), Sabrina Lindeman (Hotel Transvaal), Dennis Meulenbroeks (THUIS), Adriaan Nette (Click), die alle problemen en probleemwijken opzochten. Niek Verschoor die een tijd in Afganistan verbleef en Merlijn Twaalfhoven die naar Palestina trok zijn ook goede voorbeelden. In alle gevallen stond het versterken van de bevolking voorop. De projecten van CAL-XL volgen ook deze aanpak. De publicatie "De kracht van cultuur" liet zien dat dit tot meetbare resultaten leidt. De meting heeft dan betrekking op de kracht van de gemeenschap.

Er is zeker een hervorming van de cultuursector nodig waarbij de kerntaak van de cultuur voorop moet staan. Het streven naar kwaliteit is niet zozeer een doel op zich maar een gevolg van deze kerntaak.